

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМ ЕЛЕКТРИЧНОГО ЗВ'ЯЗКУ

1. Особливості оцінки ефективності СЕЗ

Наразі використовуються різноманітні системи електричного зв'язку, що зумовлене великою кількістю можливих варіантів їх побудови.

Розв'язок задач обрання варіанту, який би був найбільш доцільним при заданих умовах; критеріїв, за яким слід виконувати обрання; шляхів удосконалення існуючих систем тощо зводиться до розв'язку задач оптимізації СЕЗ за тими або іншими показниками.

Головною особливістю розвитку теорії електричного зв'язку є використання системного підходу до оцінки ефективності СЕЗ. При цьому беруться до уваги усі фактори, які впливають на можливість досягнення мети встановлення електричного зв'язку і виконання СЕЗ покладених на неї задач.

Одними з головних цілей функціонування СЕЗ є:

- забезпечення максимальної кількості передачі інформації при фіксованих (обмежених) витратах;
- забезпечення достатньої якості передачі інформації при мінімальних витратах.

При обранні комплексного показника техніко-економічної ефективності СЕЗ виходять з того, що він повинен:

- мати прямий зв'язок з призначенням СЕЗ;
- об'єктивно характеризувати всі основні властивості СЕЗ;
- бути чутливим до зміни параметрів СЕЗ;
- бути простим і наочним (придатним до практичного застосування).

У загальному випадку ефективність будь-якої СЕЗ визначається кількістю передаваної і якістю одержуваної інформації. При цьому кількість передаваної інформації визначається середньою швидкістю передавання R (біт/сек.), а якість – імовірністю помилки $p_{\text{п}}$. У відповідності до теорем завадостійкого кодування – завжди можна забезпечити імовірність помилки $p_{\text{п}} \leq p_{\text{ппр}}$, де $p_{\text{ппр}}$ – її припустиме значення.

Швидкість же передачі інформації R не може бути більшою за пропускну здатність каналу C . Отже, очевидно, що найважливішим показником ефективності СЕЗ є швидкість R , при якій забезпечується задана вірність (імовірність помилки $p_{\text{ппр}}$) передачі.

Швидкість передачі інформації доцільно оцінювати не в абсолютних, а у відносних одиницях:

$$h = \frac{R}{C} \quad (1)$$

Показник h називається інформаційною ефективністю системи – він визначає ступінь використання пропускну здатності каналу зв'язку. Очевидно, що h завжди є меншим за одиницю ($h < 1$); чим ближче h до одиниці, тим досконалішою є СЕЗ.

Необхідні швидкість і вірність передачі досягаються певними витратами потужності сигналу P_c і смуги частот каналу зв'язку ΔF_k . Тому до розгляду вводяться ще два показники: b – показник, що характеризує використання каналу по потужності (енергетична ефективність) і g – показник, що характеризує використання каналу по смугі частот (частотна ефективність):

$$b = \frac{R}{P_c / \Omega_0} \quad (2)$$

$$g = \frac{R}{\Delta F_k} \quad (3)$$

де Ω_0 – спектральна щільність шуму у позитивній смугі частот.

Як видно, показники b і g мають зміст питомих швидкостей: кількість біт/с, що припадає на 1 Вт потужності сигналу, віднесеної до спектральної щільності завади (стосовно b) або кількість біт/с, що припадає на 1 Гц смуги частот каналу (стосовно g).

Між розглянутими показниками ефективності h , b і g можна встановити взаємозв'язок. Для гаусівського неперервного каналу зв'язку

$$C = \Delta F_k \log_2(1 + h) \quad (4)$$

Де $h = P_c / P_{\text{ш}}$ – відношення середніх потужностей сигналу і шуму. Для квазібілого шуму $P_{\text{ш}} = \Omega_0 \Delta F_k$. Тоді у відповідності до виразів (1)-(4) маємо:

$$h = \frac{R}{C} = \frac{g \Delta F_k}{\Delta F_k \log_2 \left(1 + \frac{R \Omega_0 / b}{\Omega_0 \Delta F_k} \right)} = \frac{g}{\log_2 \left(1 + \frac{g}{b} \right)} \quad (5)$$

$$g = \frac{R}{\Delta F_k} = \frac{b P_c / \Omega_0}{P_{\text{ш}} / \Omega_0} = bh. \quad (6)$$

Показники технічної ефективності b і g пов'язані між собою простим співвідношенням (6), що дозволяє користуватися тим з них, який більше підходить для оцінки якості СЕЗ конкретного типу. Наприклад, для оцінки ефективності радіосистем частіше використовують показник b , а для оцінки ефективності дротових СЕЗ – показник g .

У відповідності до теореми Шеннона, за належних способів передачі (кодування і модуляції) і прийому (демодуляції і декодування) величина h (при як завгодно малій імовірності помилки) може бути як завгодно близькою до 1. При $h = 1$ з (5) одержуємо граничну залежність між b і g :

$$g = \log_2 \left(1 + \frac{g}{b} \right) \text{ або } 2^g = 1 + \frac{g}{b} \text{ або } b = 1 + \frac{g}{2^{g-1}} \quad (7)$$

Цю залежність зручно представити у вигляді кривої на площині b, g (рис.1).

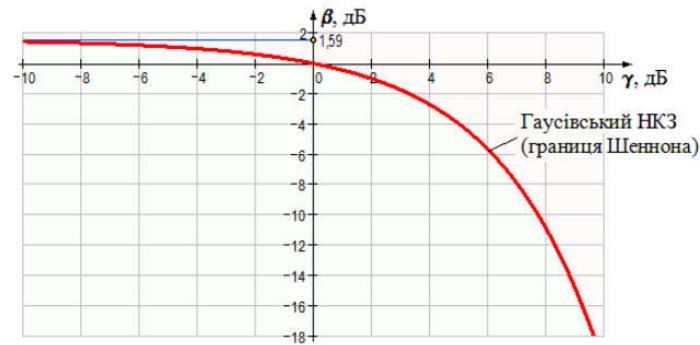

Рис.10.1. Гранична крива ефективності СЕЗ

Слід зазначити, що частотна ефективність g може змінюватися у межах від 0 до ∞ , у той час як енергетична ефективність b є обмеженою зверху: $b_{max} = \log_2(\varepsilon) \approx 1,443$ або $1,592$ дБ при $g \rightarrow 0$.

За фізичним змістом b і g – це питома кількість інформації, яку можна передати каналом зв'язку при заданому співвідношенні сигнал/шум h або при фіксованій смузі каналу зв'язку ΔF_k .

2. Ефективність систем передачі дискретних повідомлень

У системах передачі дискретних повідомлень (СПДП) сигнал формується за допомогою кодування і модуляції. При цьому кодування зазвичай здійснюється у два етапи:

- 1) кодування джерела повідомлень з метою скорочення його надмірності $r_{дж}$;
- 2) кодування каналу зв'язку з метою зменшення ймовірності виникнення помилки під час прийому (за рахунок введення надмірності коду $r_{дж}$).

У відповідності до цього, кодек складається з двох кодеків: джерела і каналу. Тоді вираз (1) для інформаційної ефективності СПДП можна представити у вигляді добутку

$$h = \frac{R}{C} = h_{к.дж} h_{к.к.з} h_{м} \quad (8)$$

де $h_{к.дж} = 1 - r_{дж}$ – ефективність кодера джерела; $h_{к.к.з} = 1 - r_{к}$ – ефективність кодера каналу зв'язку; $h_{м}$ – ефективність модему, яка залежить від виду модуляції і способу обробки сигналу у каналі зв'язку.

У реальних СЕЗ імовірність помилки завжди більша за нуль, і тому інформаційна ефективність $h < 1$. У цих випадках при заданій імовірності помилки p_n можна визначити окремо показники b і g та побудувати криві $b = f(g)$. На площині b g кожному варіанту реальної СЕЗ відповідатиме окрема точка. Усі ці точки (криві) розміщуються нижче граничної кривої

Шеннона (див. рис.1), а хід кривих, на яких розміщуються точки, залежить від виду сигналу (типу модуляції), коду і способу обробки сигналів.

Ефективність передачі дискретних повідомлень можна підвищити шляхом використання:

- *рознесеного прийому сигналів* – передане повідомлення у приймачі відтворюється не за одним прийнятим сигналом, а за двома чи декількома, які несуть одне й те саме повідомлення; рознесення може бути частотним, часовим або просторовим;

- *прийому в цілому* – замість двох вирішуючих схем для кодеків джерела і каналу зв'язку в приймачі використовують одну, а рішення приймають по сигналу, що відповідає всій кодовій комбінації, а не її частині. При цьому в роботі приймача використовується та частина корисної інформації з виходу першої вирішуючої схеми, яка у випадку поелементного прийому губиться після того, як схема прийняла рішення. Поелементний прийом і прийом в цілому є еквівалентними лише у випадку кодування без надмірності;

- *каналів зворотного зв'язку* – пропускну здатність каналів обох напрямків частково використовують для передачі додаткової інформації, яка сприяє підвищенню ефективності зв'язку;

- *шумоподібних несних* – дозволяє не лише наблизити швидкість передачі інформації до теоретичної межі (пропускну здатності каналів), але й істотно підвищити вірність переданих повідомлень;

- *адаптивної корекції характеристик каналу зв'язку* – періодичне зондування каналу випробувальним імпульсом і корегування за необхідності коефіцієнту передачі КЗ.

3. Ефективність систем передачі неперервних повідомлень

Оцінка ефективності передачі неперервних повідомлень – це оцінка ефективності способу модуляції. Для цього використовують вираш по відношенню сигнал/шум (коефіцієнт ефективності модуляції) $\bar{\omega}h$ а також коефіцієнт використання пропускну здатності каналу зв'язку h :

$$h = \frac{\log_*(1 + \bar{\omega}h)}{V \log_*(1 + h)} \quad (9)$$

де V — коефіцієнт надмірності модуляції .

Основними способами підвищення ефективності передачі неперервних повідомлень є:

- *усунення надмірності неперервних повідомлень* – шляхом дискретної передачі не власне сигналу, а його найбільш характерних параметрів, зміна яких у часі відбувається набагато повільніше, порівняно із зміною самого сигналу;

- *статистичне ущільнення*, сутність якого полягає в тому, що паузи в передачі і вільні смуги частот, зумовлені статистичними особливостями джерел інформації, використовують для організації додаткових каналів зв'язку і передачі додаткової інформації;

- керування динамічним навантаженням каналів – контроль і вирівнювання реального навантаження різноманітних каналів, в результаті чого коефіцієнти використання пропускних здатностей всіх каналів зв'язку стають приблизно однаковими;
- використання цифрових методів модуляції тощо.